

Kleine islam, (te) grote zorgen

Leerlingen die traktaties *haram* noemen of de hand van de lerares niet willen schudden: als leraar kun je het moeilijk hebben met zulke botsingen. Een gesprek vanuit een gezamenlijke zorg brengt jullie dichterbij elkaar.

Na iedere aanslag trekt het schrikbeeld van radicalisering door Nederland. Veel scholen krijgen ermee te maken. Dat veroorzaakt enorme onrust. Want wat zijn typische kenmerken van radicalisering? Het antwoord is even eenvoudig als onbevredigend: deze kenmerken bestaan niet. Er is enorm veel onderzoek gedaan naar de typologie van de terrorist, en wat de kenmerken zijn van diens radicaliseringsproces. Maar de uitkomst is steeds hetzelfde: er is geen wetmatigheid in te ontdekken. Toch blijft de vraag dringend aanwezig. In de afgelopen jaren heb ik workshops over islam in de klas gegeven op lagere en middelbare scholen in Den Haag, veelal 'zwart' met een 'witte' staf. Na een tijdje begon ik steeds meer onderscheid te maken tussen wat ik 'grote' en 'kleine islam' noem.

Je wilt niet in een theologisch debat belanden

Onderbroekjes

De grote islam zijn de misstanden en gruwelen die wij dagelijks via de media binnenkrijgen. En daarover wilden

de staffleden alles weten: de positie van de vrouw, intolerantie en geweld. Maar deze gebeurtenissen hadden geen feitelijke relatie met wat er op de scholen gebeurde. Want als ik vroeg wat de typische 'islamitische' problemen waren, dan kwamen basisscholen met kwesties als onderbroekjes onder de douche, niet meedoen met Sinterklaas of Kerst en de geringe betrokkenheid van ouders. Vo-scholen noemden voorbeelden als afwijkende kleding en heftige gesprekken in de klas. En dit noem ik de 'kleine islam.' Deze is trouwens ook niet mis, zoals blijkt uit ervaringen die leraren aan mij voorlegden.

De chips van Mohammed

Op een basisschool bijvoorbeeld werd bij een verjaardag chips uitgedeeld. Mohammed van 10 riep meteen: 'Dat mag niet, chips zijn *haram*!' De leerkracht vroeg mij of dat zo is. Maar zij wilde toch geen theologisch

debat over de vraag of chips *haram* zijn? Toch wilde zij dat weten, want zij voelde zich onthand omdat zij niets van het onderwerp wist. Dat bevreemde mij, want leerkrachten moeten over van alles met kinderen kunnen spreken zonder dat zij daar verstand van hebben: ebola, MH17, Noord-Korea. Waarom dan niet islam?

Het probleem blijkt niet islam als zodanig, het gaat erom dat het een religie is. Het valt mij op hoe ongemakkelijk Nederlanders zich voelen om te spreken over religie. Zij hebben het gevoel dat een religieus argument ieder gesprek afkapt. Die reactie is herkenbaar, maar tegelijkertijd bevreemdend: als Mohammed had geroepen: 'Dat mag niet, want het is niet vegetarisch!', was dat net zo onverbiddelijk geweest, maar waarschijnlijk heeft een Nederlandse leerkracht daar meer vrede mee. Religie is een heet hangijzer, misschien wel meer bij de gemiddelde niet zo religieuze Nederlander dan bij de vrome moslim.

De tranen van de juf

Een lerares van een middelbare school vertelde dat enkele moslimleerlingen haar geen hand wilden geven, omdat zij een vrouw is. Zij vroeg mij of het waar is dat mannen en vrouwen elkaar volgens de islam geen hand mogen geven. Een interessante vraag, maar zou het antwoord verandering brengen in de situatie? Waar het haar om ging, was niet de regel van de islam, maar dat zij als minderwaardig wordt gezien door moslimmannen. Zij begon te huilen: 'Het is zo vernederend!' De lerares werd getroost door een jongere collega die vertelde dat ze geen problemen

Martijn van de Griendt maakte een fotoserie over de Utrechtse wijk Kanaleneiland. De kinderen op de foto's hebben geen relatie met het artikel.

met deze jongens had. En toen overviel mij een beschamende gedachte: ik vond het vroeger een sport om een leraar de klas uit te pesten – en wat voor makkelijker manier bestaat er dan met een gemene grijns te zeggen dat je de lerares geen hand geeft omdat ze vrouw is? Succes gegarandeerd. Die jongere lerares daarentegen was zo'n type waar je geen rottigheid mee uithaalde.

Anne Frank en de profeet

Leraren geschiedenis op middelbare scholen vertelden dat zij moeite hadden met islamitische leerlingen als het om de Tweede Wereldoorlog en Anne Frank ging. Maar wat was de connectie met islam? Zij haalden hun schouders op: 'Dat weten we niet, maar we hebben vooral bonje met moslimleerlingen.'

Lees verder op pagina 46 >>

Gepromoveerd

Sinds juni mag ik mijzelf doctor noemen. Gepromoveerd in Onderwijseconomie. De dag van de verdediging was een fijne dag. Ik leg aan iedereen uit dat zo'n dag nog het meest lijkt op een trouwdag: er zijn beloftes, er zijn toezeggingen, er is een feest. Alleen trouw je niet met een ander, maar met jezelf, of met de wetenschap, zo je wilt. Nu alles achter de rug is, is de meest gestelde vraag: 'Hoe is het met het zwarte gat, de leegte na de inspanning? Wat ga je nu doen?' Of er zijn opmerkingen als: 'Je begint aardig overgekwalficeerd te raken als docent.' De aanname is dat iemand die gepromoveerd is, waarschijnlijk naar iets anders zoekt dan lesgeven op een middelbare school. Mijn leerlingen willen overigens vooral weten 'of ik nu meer ga verdienen'.

Toegegeven, van deze vragen word ik ook onrustig. Want wat wil ik met mijn promotie doen? Ik heb eigenlijk nog geen idee. Ik vond het werken aan een proefschrift en het verblijven op een universiteit intrinsiek leuk. De weg was belangrijk, het doel wat minder. Het ministerie van OCW stimuleert

Onderzoek en praktijk breng jij dichter bij elkaar

promoverende docenten van harte. Sinds 2011 bestaan er promotiebeurzen. Het rijk financiert maximaal 0,4 fte, twee dagen van een werkweek. De gedachte is dat een promotietraject ambitieuze

docenten behoudt voor het onderwijs. Maar mijn vermoeden is dat een geslaagde promotie een ander effect kan hebben dan beoogd: ambitieuze gepromoveerde docenten zullen veelal vertrekken uit het onderwijs.

Wanneer het doel is om gepromoveerde docenten te behouden, dan moet er nagedacht worden over de periode na de promotie. Welke taken ga je als gepromoveerde docent uitvoeren op school, waar de cultuur van gelijkheid heel sterk is? Fulltime lesgeven? Het meest voor de hand ligt onderzoek doen: dan gebruik je je opgebouwde vaardigheden. Maar het probleem bij veel onderzoeken binnen één school is dat de schaal te klein is om werkelijk iets toe te voegen.

Idealiter zijn gepromoveerde docenten de verbinding met onderzoeksinstituten. Dan komt meteen de vraag op of de financiering van deze docenten ook gedeeltelijk van buiten moet komen. Wanneer zij werkelijk wetenschap kunnen bedrijven binnen en buiten de scholen, dan helpen zij de kloof tussen wetenschap en praktijk te verkleinen. En blijven gepromoveerde docenten misschien toch in het onderwijs. ■

Ferry

NIEUWE
COLUMNIST

Ferry Haan is docent economie en onderzoekscoördinator aan het Jac. P. Thijssen College in Castricum. Lees meer columns op didactiefonline.nl.

Vasten in tentamentijd

De rector van een middelbare school kreeg signalen van moslimleerlingen dat er misschien iets gedaan moest worden aan het feit dat de vastenmaand ramadan samenviel met de eindexamens. Ook leraren waren hier ongerust over. **De rector belegde een ouderavond, hoewel hij vaststelde: 'De ouders zullen hun vastenmaand niet verplaatsen, en ik de examentijden niet.'** Maar hij wilde wel in gesprek, want er was blijkbaar een probleem. Deze aanpak was nieuw voor de rector. Normaliter legde hij dit soort kwesties – hoofddoeken op school, geen handen schudden – voor aan het schoolbestuur. Dat kwam dan met een regel, en dat was dat. Maar de rector was daar ontevreden over. Er hoefde van hem ook geen oplossing te komen. Er was een probleem gerezen voor ouders en leraren. 'En dus moeten we daarover van gedachten wisselen.'

Het werd een groot succes. De ouders merkten dat de leraren niet tegen de islam waren – want dat is het beeld dat veel moslims van 'Nederlanders' hebben – maar juist bezorgd waren dat het vasten een slechte invloed zou kunnen hebben op de slagingskansen van de kinderen. De leraren merkten dat de ouders hun kinderen niet dwongen om tijdens de examens te vasten. **En, misschien wel het belangrijkste: er werd gesproken over een gezamenlijke zorg.** Een gesprek in het teken van 'wij hebben een probleem met u' zou gedoemd zijn te mislukken, vanwege de eenzijdigheid: de ene partij is aanvaller, de andere verdediger. Moslims voelen zich heel vaak – terecht of niet – in de verdediging gedrukt, en kunnen daar heftig op reageren.

Door een gesprek te organiseren rond een gedeelde zorg, staat iedereen daar op gelijke voet. Die aanpak kan trouwens ook bij geschiedenislessen vruchten afwerpen.

Vervolg van pagina 45 >>

Er waren ook collega's die sympathiseerden met deze leerlingen. Zij maakten zich druk over de nieuwe geschiedenis canon, waarop leerlingen met een migratieachtergrond soms narrig reageerden. Die wisten uit eigen ervaring dat de wereld vele malen groter is dan Nederland, en wilden daar ook over leren. En

bij de gewelddadige geschiedenissen die zij kenden, stak de Tweede Wereldoorlog in Nederland wat pover af. Maar deze oorlog is wel een iconisch moment uit de Nederlandse geschiedenis, belichaamd door Anne Frank. Het is dan ook niet verwonderlijk dat je daar als dwarse leerling je onvrede op botviert, al getuigt het van een gebrek aan smaak en respect. Ik kon niet inschatten in hoeverre het joods-zijn van Anne Frank hier een rol speelde. Antisemitisme is niet specifiek voor de islam, maar komt wel voor bij islamitische jongeren. Maar ook hier komt het neer op de professionaliteit van de leerkracht: in hoeverre kan die de onderwerpen bespreekbaar maken en tegelijkertijd het gesprek in de hand houden?

Dwarse leerling viert onvrede bot op Anne Frank

Betekent dit dat radicalisering niet voorkomt op scholen? Op een basisschool was een islamitisch jongetje al lange tijd stierlijk vervelend. Toen hij tijdens de pauze voor straf bij de directeur moest komen, raakten zij in gesprek. De jongen bleek overstuur omdat zijn ouders de hele dag huilden: zijn oudere broer was 'weg'. Zijn ouders hadden hem bezworen daarover te zwijgen, uit vrees voor de Kinderbescherming. De jongen ging zwaar gebukt onder deze last.

De directeur vroeg zich nu af of zij dit moest melden bij de overheid. Uiteindelijk besloot zij in plaats daarvan de ouders te vertellen dat zij op de hoogte was en dat het niet zo goed ging met hun jongste zoon, en te bespreken wat zij daar samen aan konden doen. De zorg voor de leerling staat immers altijd voorop, nietwaar? ■

Maurits Berger is hoogleraar Islam en het Westen aan de Universiteit van Leiden, jurist, arabist en voormalig journalist.